

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РІЗНИХ ІНСТИТУТАХ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

УДК 316.61-053.6:379.8

І. В. Белецька

ДІЯЛЬНІСТЬ КЛУБНИХ ОБ'ЄДНАНЬ ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ ЯК СПЕЦИФІЧНА УМОВА ДОЗВІЛЛЕВОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДЛІТКІВ

Нагальною потребою сучасного етапу демократичного розвитку є створення єдиної стратегії суспільного розвитку України і, відповідно, – єдиного і безупинного соціально-виховного процесу, що враховує всі сторони і перспективи соціалізації молоді. Вирішення цих завдань ставить питання про розподіл сил і напрямків виховної роботи між учасниками виховного комплексу – школою, родиною, громадськістю, трудовими колективами, позанавчальними закладами, до яких відносяться й клубні об'єднання за місцем проживання.

Дослідження соціального середовища висуває питання про необхідність створення системи інститутів, що коригуються його виховні впливи, підсилюють позитивні сторони та блокують негативні. Такими інститутами є школи, позашкільні і культосвітні заклади, громадські організації, клубні об'єднання за місцем проживання тощо.

Розгляд різних аспектів організації дозвілля підлітків у дослідженнях останніх років, дав змогу говорити про необхідність вивчення ролі клубу за місцем проживання як форми організації керованого вільного часу підлітків. Таке визначення змісту і специфіки роботи клубного об'єднання за місцем проживання не можна вважати повним та достатнім. Безсумнівно, має місце погляд на клубне об'єднання як на заклад, покликаний, в першу чергу, відволікти підлітків від негативного впливу вулиці і організації корисної, певною мірою розвиваючої діяльності. Такий підхід деякою мірою ігнорує сутність дозвіллевої роботи, істотні виховні можливості клубних об'єднань в розвитку інтересів підлітків. Крім того, учасники клубного об'єднання розглядаються лише як об'єкт виховних впливів, у той час, як педагогічний процес у такому об'єднанні закономірно припускає взаємозв'язок виховання і самовиховання, процесу керівництва й активної самодіяльності підлітків.

Відомо, що в розвитку особистості підлітка клуби відіграють значну роль як центри духовного життя, де інтегрується вплив державних і суспільних основ стимулювання соціально-виховної активності громадян і забезпечення всебічного розвитку особистості в умовах вільного часу.

Тлумачення поняття клубу як багатофункціонального утворення, наводить Г. Блінова. Зазначаючи, що поряд з наявністю традиційних функцій у діяльності клубу, загальних для всіх закладів культури у сучасних умовах починають розвиватися найбільш перспективні функції відображення сутності, специфіки, соціальної природи клубу, такі як: організація міжособистісного спілкування, творчої діяльності, залучення підлітків до культурно-творчого процесу відповідно до їхніх індивідуальних інтересів і схильностей, впровадження активних форм спілкування і відпочинку [1].

Розглядаючи специфіку підліткового клубу, Г. Фролова вказує, що в ньому „діє принцип колективної самодіяльності”, що припускає існування колективної творчої діяльності самих відвідувачів. Складовими елементами такої діяльності є самоврядування у гуртках, пошук і обов'язкове здійснення будь-якої задуманої справи, активне обговорення проблем і питань, що виникають, постійне спілкування з однолітками і дорослими, творча самодіяльність, що стимулює саморозвиток, самоосвіту, самовиховання [2].

У той же час у літературі залишаються недостатньо розкритими форми і методи соціалізації особистості підлітків у клубних об'єднаннях за місцем проживання, як специфічних соціально-виховних інститутах.

Такий стан розвитку даної проблеми зумовлений і тим фактом, що і дотепер не існує єдиного положення про клубне об'єднання за місцем проживання, тобто цей вид діяльності ніби „випадає” із інфраструктури району. У класифікаторі професій поданий лише „педагог-організатор” у гуртках за інтересами. За такого кадрового підходу при побудові системи соціально-виховної роботи з підлітками за місцем проживання не враховуються педагогічні можливості й особливості клубу за місцем проживання як специфічного інституту, та й сама робота на місцях розуміється, найчастіше, як однобічний виховний процес, що ігнорує активність і самодіяльність підлітків.

У літературі відсутня типологія клубних об'єднань за місцем проживання залежно до груп учасників клубної діяльності. Серед наявних класифікацій слід зазначити типологію М. Кузьмінової, яка пропонує розподіл клубів за місцем проживання за ступенем складності й організаційній побудові на однопрофільні та багатопрофільні [3]. Інші автори подають такі спеціалізовані клуби за місцем проживання: технічні, спортивні, військово-патріотичні; художні і клуби загального профілю; тобто за видами творчої діяльності [4; 5].

Таким чином, незважаючи на те, що багатьма дослідниками клуб за місцем проживання визначається як найкраще місце проведення вільного часу підлітків, його роль і значення в соціальному середовищі мікрорайону, особливості його діяльності залишаються й посьогодні недостатньо виявленими.

Процеси, що об'єктивно відбуваються в соціальному середовищі мікрорайону завдяки інтеграції різноманітних форм дозвілля підлітка в

єдине організаційне клубне об'єднання за місцем проживання, як соціалізуючого закладу, породжують необхідність проведення спеціальних досліджень діяльності клубного об'єднання за місцем проживання: її організаційної структури, реальної і потенційної аудиторії, потреб і інтересів дітей і підлітків, що задовольняються в клубних об'єднаннях за місцем проживання, структури його зовнішніх взаємозв'язків у соціальному середовищі.

Так, модель клубного об'єднання мікрорайону певною мірою зображена у публікаціях Л. Когана.

Розглядаючи структурно-функціональну модель клубного об'єднання за місцем проживання як соціально-виховного інституту, не можна не відзначити, що всі ці групи є учасниками єдиного виховного процесу і схильні до взаємовпливу. Можемо також припустити, що взаємодія груп – учасників клубного об'єднання спрямована не тільки усередину самого процесу клубної соціально-виховної і дозвілєвої діяльності, як інтроваріативна структура (структура внутрішніх взаємозв'язків), але і на створення зовнішніх соціально-педагогічних умов для ефективного функціонування – екстроваріативна структура клубного об'єднання за місцем проживання (структура зовнішніх взаємозв'язків) (рис. 1.).

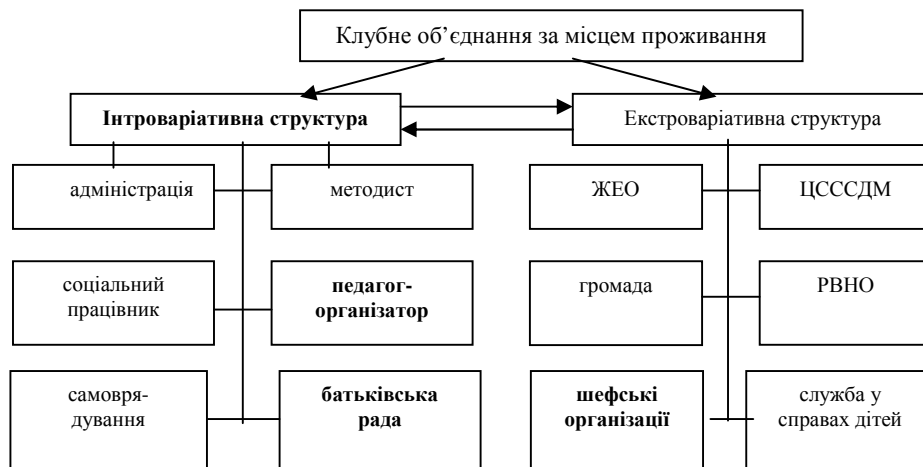

Рис. 1. Інтроваріативна й екстроваріативна структура взаємозв'язків клубного об'єднання за місцем проживання

Аналіз системи виховної роботи з підлітками в клубі, у тому числі клубі за місцем проживання довів, що зміст діяльності клубного об'єднання відображений у цільових програмах виховної діяльності з різними групами дітей, підлітків, батьків. Такі програми містять у собі завдання, методи, форми і передбачувану педагогічну результативність роботи з конкретною групою. Але, на нашу думку необхідним є точне знання особливостей тієї чи іншої групи учасників клубного об'єднання, складання її соціально-психологічного портрету, виявлення інтересів,

мотивів і потреб, вивчення особливостей мікросередовища, зокрема, найближчого оточення з метою розробки специфічних варіантів взаємодії із середовищем, що відповідають особливостям кожної групи.

Для найбільш повної характеристики відвідувачів клубних об'єднань за місцем проживання стало доречним звернення до статтєво-вікових характеристик основного контингенту клуба. Під час його аналізу привертає увагу виняткова перевага підлітків чоловічої статі. Реальне пояснення такого явища вбачається в різному темпі дозрівання хлопців і дівчат, а також більш твердих для хлопчиків статево-рольових стандартах [6; 7]

Ми можемо відмітити, що аудиторію гуртків і секцій Будинків дітей та молоді, музичних і художніх шкіл, становлять переважно діти з тих родин, де батьки цікавляться не тільки шкільними знаннями, але і дозволенням дітей. Діти з неблагополучних родин представлені самі собі, і клубне об'єднання мікрорайону, територіально наближене до їхнього місця проживання, буває, найчастіше, єдиним соціально-освітнім закладом, що заохочує їх до системи дозвіллевої роботи. Це повною мірою відноситься і до „важких” підлітків. Слід зазначити також, що імовірність приходу „важкого” підлітка з неблагополучної родини в Будинки дітей та молоді підвищується, якщо названі заклади знаходяться в мікрорайоні їхнього проживання, тому що ареал впливу соціально-освітнього закладу, як було сказано вище, поширюється, переважно, на найближчі мікрорайони.

Аналіз контингенту учасників клубного об'єднання за місцем проживання дозволив нам побачити такі, найбільш загальні залежності, що мають прямий вплив на функціонування і програмування діяльності клубного об'єднання за місцем проживання:

- інтерес до клубів за місцем проживання та участь включення їхньої діяльності зростає відповідно до дорослішання дитини. У старших школярів він значно вищий, ніж у молодших учнів, тому що зростають та ускладнюються потреби в соціальному спілкуванні і самоствердження особистості;

- підлітки з неблагополучних і менш забезпечених родин більш активний відносно відвідування клубного об'єднання за місцем проживання, тому що можливості й умови організації дозвілля, зокрема в родині, більш обмежені;

- клубне об'єднання за місцем проживання виступає у якості провідного, найбільш популярного інституту організації дозвілля підлітків у мікрорайоні. Однак такий інститут не конкурує, а коригується з відповідно до діяльності інших соціально-виховних інститутів мікрорайону.

Таким чином, ми дійшли висновку, про те, що клубне об'єднання за місцем проживання логічно входить до соціально-виховної системи задоволення потреб підліткового дозвілля.

У дослідженнях сучасних вчених у даній галузі вказується на серйозне значення спілкування для формування особистості в юнацькому віці. Спілкування визнається важливим засобом удосконалення і взаємозбагачення людей, оптимальним шляхом залучення їх до моральності і більш широких соціальних цінностей, засобом пізнання людьми світу. Саме у процесі спілкуванні здійснюється формування особистості: людина вчиться оцінювати вчинки і відносини, засвоює моральні норми, перевіряє і застосовує ці норми на практиці і, тим самим, виробляє моральні принципи своєї життєдіяльності. Серед різноманітних класифікацій потреб, можна виділити групу соціогених потреб і зокрема: 1) потребу в спілкуванні; 2) потребу у виявленні самовираження.

Можливості задоволення потреби в спілкуванні в клубному об'єднанні діяльності присвячена низка досліджень [8], методологічною основою яких є розгляд спілкування на двох рівнях – макросоціальному (як соціальний феномен і специфічний процес у житті суспільства) і мікросоціальному (як міжособистісне спілкування).

Розглядаючи міжособистісне спілкування підлітків у вільний час, необхідно відзначити, що коло його досить широке.

Таким чином, треба відзначити, що домінуюча саме в юнацькому віці потреба в спілкуванні реалізується в його пошуку і задовольняється значною мірою у вільному спілкуванні у дворі, у групах за інтересами, у клубному об'єднанні за місцем проживання, ніж в межах родини.

У структурі соціальних потреб сучасних підлітків не тільки не втрапилася, але і зросла потреба в територіальному групуванні, у належності до території будинку, вулиці, мікрорайону. Один з найбільш ефективних, на нашу думку, шляхів вирішення цієї проблеми у підлітків пов'язаний з участю їх в діяльності дворових груп за місцем проживання. Об'єктивна потреба групи в „своїй території” приводить підлітків у клубне об'єднання за місцем проживання.

Таким чином, клубне об'єднання за місцем проживання є впливовим компонентом системи соціального виховання молодого покоління і, водночас, воно виконує соціалізуючу, пізнавальну, інформаційну, репродуктивну, діяльнісну функції, охоплює сферу знань, моральні та культурні аспекти. З погляду нашого дослідження, особливо важливою є соціалізуюча функція даного соціального інституту. Реалізація цієї функції є особливим механізмом впливу на особистість підлітка. З метою розкриття особливостей її дії необхідним було в теоретичному плані визначення суті поняття „соціалізація підлітків у позашкільному середовищі”. Ми розглядали позашкільне середовище як комплекс державних та соціально-виховних закладів, що підтримують у позанавчальний час підлітків шляхом різнопланового впливу, завдяки введенню в дію вище зазначених функцій, що посилюються сферою знань та її різноманітними аспектами.

Умовами забезпечення соціалізації підлітків в клубних об'єднаннях за місцем проживання є:

а) сформованість у соціальних працівників, працівників клубного об'єднання за місцем проживання компонентів знань із змістовного дозвілля (інформаційного, репродуктивного, діяльнісного); спрямування всіх зацікавлених сторін, у тому числі і підлітків, на об'єктивне сприйняття всіх сторін соціального середовища;

б) формування у соціальних працівників, працівників клубного об'єднання за місцем проживання потреби щодо передачі знань із організації змістовного дозвілля підлітків, їхнім батькам та ровесникам;

в) залучення підлітків під час оволодіння знаннями до соціально значущих громадських та суспільних змістовних дій (підготовка та проведення благодійних акцій для дітей, позбавлених батьківської опіки, допомога людям літнього віку, дітям з функціональними обмеженнями, профілактика негативних явищ у молодіжному середовищі тощо);

г) дотримання технології передачі знань з організації змістовного дозвілля підлітків, що впливають на їхню соціалізацію.

У структурно-функціональну модель клубного об'єднання за місцем проживання закладається ідея взаємодії всіх виховних інфраструктур, здатних забезпечити:

- розвиток суб'єкта як особистості у мікросоціумі з усвідомленням власного місця в ньому, взаємодію кожного суб'єкта у формальних і неформальних групах або колективах (школи, клубного об'єднання за місцем проживання, сім'ї, дворі, формальних та неформальних організаціях);

- посилення спрямування змістовної діяльності будь-якої структури в моделі клубного об'єднання за місцем проживання на окрему особистість: підлітка, батьків, друзів; створення різновікових груп за проблемами та інтересами;

- адекватність змісту, форм, засобів, напрямків соціалізуючого впливу віковим та індивідуальним особливостям підлітків, особливостям соціального стану та ситуацій, в яких перебуває підліток;

- різнопланову, повноцінну реалізацію особистісного потенціалу кожного суб'єкта завдяки цільовій діяльності відповідних структур (сім'ї, школи, клубних об'єднань за місцем проживання, громадськості, Будинків творчості дітей та юнацтва тощо).

Список використаної літератури

- 1. Бочарова В. Г.** О некоторых методологических подходах к пониманию целостного процесса социализации, воспитание и развитие личности / В. Г. Бочарова // Теория и практика социальной работы. – М. – Тула, 1993. – Т. 1. – С. 34 – 48.
- 2. Фролова Г. И.** Организация и методика клубной работы с детьми и подростками: учеб. пособие для ин-тов культуры / Г. И. Фролова. – М.: Просвещение, 1986. – 157 с.
- 3. Кузьминова М. П.** Специфика воспитательной работы в микрорайоне

школы / М. П. Кузьминова // Сов. Педагогика. – 1982. – №10. – С. 30 – 34. **4. Подымова Л. С.,** Слостенин В. А. Педагогика: инновационная деятельность / В. А. Слостенин, Л. С. Подымова. – М. : Магистр, 1997. – 221 с. **5. Словник-довідник** для соціальних педагогів та соціальних працівників / за заг. ред. А. Й. Капської, І. М. Пінчук, С. В. Толстоухової. – К. : УДЦССМ, 2000. – 260 с. **6. Конституція** України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К. : Преса України, 1997. – 80 с. **7. Особистість:** розвиток, соціалізація, виховання / М. В. Папуча, Т. Д. Кричковська. – Ніжин : РВВ НДПУ ім. М.Гоголя, 2001. – 148 с. **8. Кульчицкая Е. И.** Положение подростков в различных коллективах и его поведение / Е. И. Кульчицкая // Ребенок в системе коллективных отношений. – М. : АПН РСФСР, 1972. – С. 127 – 129.

Белецька І. В. Діяльність клубних об'єднань за місцем проживання як специфічна умова дозвілєвої соціалізації підлітків

У статті розкриті основні напрямки діяльності клубного об'єднання за місцем проживання в аспекті формування якостей особистості підлітка що формуються в соціалізуючому процесі, і обґрунтовані оптимальні умови реалізації основних напрямків даного питання. Було розроблено 2 блоки основних напрямків діяльності, що були своєрідним джерелом розширення сфери соціалізації підлітків в клубних формах за місцем проживання: організація змістовного дозвілля через участь у діяльності гуртка спортивної культури та історії мистецтва і сценічної майстерності.

Ключові слова: клубне об'єднання, дозвілля, соціалізація, підлітки.

Белецька І. В. Деятельность клубных объединений по месту жительства как специфическое условие досуговой социализации подростков

В статье раскрыты основные направления деятельности клубного объединения по месту жительства в аспекте формирования качеств личности подростка, которые формируются в социализированном процессе, и обоснованы оптимальные условия реализации основных направлений данного вопроса. Было разработано 2 блока основных направлений деятельности, которые были своеобразным источником расширения сферы социализации подростков в клубных объединениях по месту жительства: организация содержательного досуга через участие в деятельности кружка спортивной культуры и истории искусства и сценического мастерства.

Ключевые слова: клубное объединение, досуг, социализация, подростки.

Beletskaya I. V. The activities of the club associations at the place of residence as a specific condition of leisure socialization of adolescents

The article covers the main directions of the activity of the club of the Association at the place of residence in the aspect of the formation of the

qualities of the personality of the teenager, which are formed in the социализированном process, and justified the optimal conditions for realization of the main directions of this issue. Was developed 2 blocks of the main directions of activities, which were a kind of source of expanding the sphere of socialization of adolescents in the club associations in place: organization of substantial leisure through participation in the activities of the circle of sports culture and the history of art and the performing arts.

Key words: club association, recreation, socialization, teenagers.

Стаття надійшла до редакції 22.07.2012 р.

Прийнято до друку 31.08.2012 р.

УДК 37.013.42

М. С. Доннік

ПОГЛЯД НА ДЕФІНІЦІЮ „СОЦІАЛІЗАЦІЯ” З ТОЧКИ ЗОРУ НАУК ПРО ЛЮДИНУ

Останніми роками вивчення проблеми соціалізації представників різного віку стало одним із пріоритетних напрямів наукових досліджень наук про людину. Не є виключенням і соціальна педагогіка. Сучасний фонд наукових знань накопичує значну частину літератури, присвяченої методологічним, теоретичним, змістовним та процесуальним аспектам соціалізації.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що, незважаючи на широку поширеність досліджень і більш як столітню історію існування, термін не має однозначного трактування. Слушною є думка А. Кашука, який стверджував, що „на кожному історичному етапі відбувається лише нове розуміння процесів соціалізації, а не відкриття їх реальності” [1].

Проблемами соціалізаційних процесів у свій час займалися Б. Ананьєв, В. Андрєєв, Г. Андрєєва, Н. Андрєєнкова, О. Безпалько, О. Біла, І. Богданова, Т. Василькова, Ю. Василькова, О. Газман, Н. Голованова, Г. Гордін, В. Давидов, А. Капська, П. Каптерєв, Л. Коваль, О. Кодатенко, Я. Коломінський, І. Кон, В. Куєвда, Є. Кузьмін, Ю. Левада, В. Лисовський, Б. Ломов, А. Мудрик, В. Нікітін, Г. Осіпов, Б. Паригін, О. Паскаль, А. Петровський, А. Реан, Т. Сахарова, В. Скакун, Н. Смелзер, П. Тейяр де Шарден, І. Фролова, С. Хлебик, К. Щербакова, Є. Якуба, М. Ярошевський тощо, які вивчали термін, розвивали основні положення щодо його виникнення, сутності, розвитку та значення в кожній сфері наук.

Величезний інтерес до проблеми соціалізації особистості підкреслює значна кількість кандидатських та докторських дисертацій, присвячених різним її аспектам. У роботах сучасних дослідників